

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Kodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Mishle

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 594 [1833 oder 1834]

7

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9155

(כג) גִּבּוֹרֵי אָדָם תִּשְׁפִּילֵנוּ
 וְשֹׁפְרֵי רוּחַ יִתְמָךְ כְּבוֹד:
 (כד) חוֹלֵק עִם-גָּנֵב שׁוֹנֵא גִפְשׁוֹ
 אֱלֹהִים יִשְׁמַע וְלֹא יִגִּיד:
 (כה) חֲרַדַּת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ
 וּבֹטֵחַ בִּיהוָה יִשָּׁב:
 (כו) רַבִּים מִבְּקָשִׁים פְּנֵי-מוֹשֵׁל
 וּמִיהוָה מִשְׁפָּט-אִישׁ:
 (כז) תּוֹעֵבֶת צְדִיקִים אִישׁ עוֹל
 וְתוֹעֵבֶת רָשָׁע יִשְׂר-דָּרֶךְ:

מדון מדת הדין: (כג) יתמוך כבוד. יקרב אל הכבוד ותומך בו תמיד: (כד) אלה ישמע. המשביעין אותו אם ראית פלוני שגנב לי כד וכך ומתוך שהוא חולק עמו אינו מגיד: (כה) חרדת אדם יתן מוקש. מסורס הוא ומוקש עבירה יתן חרדה לאדם. ד"א כמשמעו מתוך שאדם לר עין וחרד אם יעשה לדקה ילטרך אל הבריות חרדה זו תתן לו מוקש. והראשון נוח לי: (כו) פני מושל. לדין לפניו: ומה'. כל משפט איש אם יזכה או אם יתחייב ובמלכי עובדי כוכבי' ומזלות דבר הכתוב: (כז) ישר דרך. אדם שהוא ישר בדרכיו:

ל

(א) דְּבַרֵי אֶגְרוֹר בֶּן-יִקְהָה הַמִּשְׁנָא

נָאֵם הַגֵּבֶר לְאִיתִיאל
 לְאִיתִיאל וְאָכַל:

ל (א) אגור בן יקה. דברי שלמה שאגר את הבינה והקיאה כך פירשוהו חכמים: המשא. נבואה זו אמר על בן: נאם הגבר לאיתאל. אמר הגבר זה שלמה המשא הזה על עצמו בשביל איתאל על שסמך על חכמתו להרבות זהב וסוסי' ונשי' שהזהיר מלהרבות וכן אמר איתאל ואוכל ארבה נשים ולא יסורו

את לבני ארבה זהב ולא יסור ארבה סוסים ולא אשיב את העם מזרימה: לאיתאל ואוכל בשביל שאמר איתאל ואוכל לעשות ולא אכשל. לאיתאל על איתאל כמו לבני ישראל על בני ישראל

מבוא לדברי אגור

אמר המבאר אני ערס אחל לפרש הפרשה הסתומה והחזומה הזאת, הנה איני נלכ על אם הדרך להראו' לכל קורא משביל את המסילה אשר סלתי לי, ועליו לבזור אם לשום לדרכי פעמיו או לשטות ממנה, ולעבור בחורח אחר הטוב בעיניו. ולדעתי אגור בן יקה, הוא אך האיש אשר כתב הדברים מפי לאיתאל ואוכל, וכאשר שמע אותם מפייהם חקקם על לוח ספר לזכרון למשמרת עולם, ולכן אין לבקש מהם חיבור וקישור, כי הדברים האלה לעתות שונות מפי שני המחברים יבוא ילאו. וגם אחשוב כי רוב הפרשה רוח לאיתאל הבינה, אך פסוק ה', ו', י"ז, כ', ל"ב, ול"ג, יאמרו לאוכל אני אתה, כאשר אבאר במקומם בעזרת האל. ואשר הביאני לזה, הוא, כי כל משביל למראה עיניו ישפט כי המאמרי' האלה שינו את טעמם הן בעיניו הן בסגנון הלשון, מיתר פסוקי הפרשה, כי בכל הפרשה תדרוך נפש המליץ בעז על במתי המליצה שפתיו כאש אוכלת, פעם ישית בשמים פיהו (מפסוק ז' — ה') להראות

משלי כט ל

באור עז

(כג) שטאלץ ערניעדריגט דען מענשען,
 דען בעשיידענען ריכטעט דיא עהרע אויף.
 (כד) ווער מיט דעם דיעבע טהיילט, האססעט זיך זעלכסט,
 ער הערט דען פֿלוד איבער זיך אויסשפרעכען, אונד
 דארף ניכטס פֿערראטהען.
 (כה) מענשענפֿורכט לעגט פֿאללשטריקקע,
 ווער גאָכט פֿערטרויעט, איזט איבער יעדע געפֿאהר
 ערהאָבען;
 (כו) דען, בעשטרעבען זיך אויך פֿיעלע אום דיא גונסט
 דעם העררשערס,
 זאָ הענגט דאָך דעם מענשען שיקואל פֿאָן גאָטט
 אַלליין אַב.
 (כז) דיא פֿראָמוען פֿעראַבשייען דען אונגערעכטען,
 דעם גאָטטלאָזען איזט דער רעדליך וואַנדעלנדע איין
 גרייל.

(כג) יחמך כבוד, הגאֹה
 תשפיל האִיש עדי ארץ, אולם
 לשפל רוח יתמוך הכבוד
 האמתי וירוס מעפר קרנו.
 (כד) אלה ישמע, ישמע
 כשמכריזין הנית דין באלת
 הזנועה, שכל מי שידע
 בדבר הגניבה, יבוא ויגיד,
 והוא לא יוכל להעיד, כן הוא
 דעת רש"י ורלב"ג. (כה)
 חרדה אדם, שצור הכתוב,
 חרדת מאדם (שירא לעשות
 הטוב והישר מפני יראת
 אדם) הוא יתן מוקש לנפשו,
 אולם הנוטח בה' ישגב ולא
 יאונה לו כל רע, וזוה נשלים
 אהדות המאמרי' כאשר יבין
 כל קורא משכיל. (כו) רבים,
 אס גם רבים יחלו פני מושל,
 בשחנם, כי יש לאל ידו
 להטיב ולהרע עמה', באמת
 אינוו כן, כי אך מה' נחזן
 משפט איש, והוא נמשך לפי
 דרכו על הפסוק שלמעלה,
 חרדת אדם וגו'.

ל

שפרי־ע געזאממעלט פֿאָן אגור זאָהן יקה'ס.

זאָ שפראַך דער מאַן לאוּתִיאל,
 לאוּתִיאל אונד אוכל:

בין

מבוא לדברי אגור

להראות כי מן הנמוע לקרון מחומר לבוא בסוד אלקים ולמבוא חקר טבע הנזרחים, ופעם יגיד
 לאדם במליכות נכדות מה טוב לו בארץ, ואת אשר יעשה וחי בהם (ז' — י'), ופעם יכה
 בשבט כיו ונרוח נער את רשעי דורו על חטאתם כי רבה (י"א — ע"ו), אך יתאר האומה
 כאשר היא כבר מטה עד חכלית שכלות מלב המוסרי, כן יקלל אביו, ואמו לא ינרך,
 חטר גאזה יפרח וכל איש זך בעיניו — חמס מלאה ארץ ועניים ואביונים למרמס נתנו,
 ופעם יביע חדות נשגבות אין ערך אליה' בחין מליזה (ט"ו — י"ז, י"ח — כ', וכ"א —
 ל"ג); אולם שזע הפסוקים אשר יחסם לאובל, אס גם מליזת' נכדה, כל יגיעו לערך חין
 מאמרי שאר הפרשה, כי ידברו אך מעיונים פרטים, והמה אך משלי העם (פֿאָקסטפרי־ע)
 ניתר מליזות הספר הזה, ולזה הס מאמרים אהדים, אשר יוכל כל איש ללומדם על פה כאשר יבין
 כל משכיל. ואחר הנעות האה אבוא א הקדש פנימה לבאר הפסוקי' ע"פ דרכי כיד ה' הטובה עלי.

באור

ל (א) דברי אגור, כבר כתב הראב"ע, כי דברי עומד במקום שנים, דברי אגור, דברי
 המשא, אך שלדעתו משא הוא מענין נבואה כמו שחרגם הכשדי, אולם לדעתי בא
 סוף הכתוב ולימד על תחלתו, שמה שאמר דברי אגור, אין הכוונה שהוא דבר, אך הוא
 המשא אשר נשא ואסף יחד, וכאן יאמר דברי המשא משא אגור בן יקה. אגור בן
 יקה, אולי לזקן דברי האומרים שהמה אך שמות התוארים והיה אגור מענין אגור בקיץ,
 ויקה כמו ליקהת אס (לקמן י"ז) ועיין שם בבאור שהוא לדעת י"מ ג"כ לשון אסיפה, כי הוא אך
 אסף

ישראל: (ב) כי בער אנכי.
 על סמכותי על חכמתי
 בדבר שהקב"ה דאג שמא
 יבא לידי עבירה: (ג) ולא
 למדתי חכמה. ולא דעת
 קדושים ידעתי שגרעתי או
 הוספתי על דבר משה:
 (ד) מי עלה שמים. כמשה:
 מי אסף רוח. פיה הכבשן:
 מי לרר. מי קפאו תהומות
 (שמות ט"ז) נלכו כמו נד
 (שם) בתפלתו של משה: מי
 הקים את המזבן שנהקמתו
 נתנססו כל אפסי ארץ כד
 נדרש בפסיקתא: מה שמו
 ומה שם בנו. אם תאמר
 כבר היה דוגמתו אמור מה
 שם בנו חיוו משפחה ילאה
 ממנו ונודע מי הוא: כי
 תדע. אם תדע מי הוא
 ואיך לא יראת לעבור על
 דבריו: (ה) אמרת אלוה
 לרופא. מזוקקת ולא כתב
 דבר שלא לנורד והיה לי
 ליוהר: (ו) פן יוכיח נד
 ונכזבת. יוכיח על פניך
 ש"י תוספתך אתה באל לדי
 עבירה וכ"ש אם תגרע:
 (ז) שתיים שאלתי מאתך.
 עכשיו מדבר לפני הקב"ה:
 (ח) ראש. דלות: הטריפני.
 ל' מזון וכן טרף נחן ליראיו
 (תהלים קי"ח): (ט) פן
 אשבע. מתוך עושר וכחשתי
 בהקב"ה מרוב גאווה ומהו
 הכחשה ואמרת מי ה'
 כלומר אין אלהים ותפשתי
 שם

ב א ו ר

אסף וקנן הדברים האלה
 כאשר אמרנו. גם נוכל לומר

(3) כי בער אנכי מאיש
 ולא בינת אדם לי:
 (2) ולא למדתי חכמה
 ודעת קדשים אדע:
 (7) מי עלה שמים ויורד
 מי אסף רוח ו בחפניו
 מי צרר מים ובשמלה
 מי הקים כל אפסי ארץ
 מה שמו ומה שם בנו כי הדע:
 (ה) כל אמרת אלוה צרופה
 מגן הוא לחסים בו:
 (ו) אל תוסף על דבריו
 פן יוכיח נד ונכזבת:
 (ז) שתיים שארתי מאתך
 אל תמנע ממני בטרם אמות:
 (ח) שוא ודבר כזב הרחק ממני
 ראש ועשר אל תתן לי
 הטריפני לחם חקי:
 (ט) פן אשבע וכהשתי ואמרת
 מי יהוה

ופן אורש וגנבתתי
 ותפשתי שם אלהי:

אל

כי בן באן אינה הלטרפות הקנין, אך הלטרפות התאר, כמו בן חיל וכדומה; אולם מה
 לנו לחקור בדברים אשר טרם נדע, כי לא נבוא עד תכליתם, ואף כי שם המזכר באמת לא ייטיב
 ולא ירע לתוכן הספר. גאם הגבר, המה דברי אגור שאמר כה דבר לאיתאל, והלמ"ד לאיתיש
 אינה ליחס, אך היא אות מהשם, כמו למואל (לקמך בפרשה שלחריה) והנה הזכיר לאיתאל
 שתי פעמים להגיד כילו יתר שאת, וכי נכבד הוא מאוכל, וגם רוב הפרשה ממנו כאשר בארנו.
 (ב ג) כי בער, כל המפרשים פירשו בדרך המוחלט, אולם כלבד כי חטא עושה כזה אך מגזע גאווה ילא,
 כנודע זאת לכל חוקר לבות בני אדם, מלבד זה, לא יאות להמליץ אשר ידבר בשער, לחמר שאין לו
 חלק בנינת אנוש, כי איך יתנו וישמעו לו אם הוא בער ולא ידע, וכבר הרגיש החכם חייכהקורן במבואו על
 התורה

(ג) בין איך דען אונוויססענדער אלס איין אנדערער,
בעזיטצע איך דען ניכט אויך מענשענפערשטאנד?
(ג) אונד דאך קאָנטע איך יענע ווייהייט ניכט ערלערנען,
דיא צור ערקעננטנים דער הייליגען פֿיהרט.
(ד) דען ווער שטיעג צום היכומעל, אונד קאָם וויעדער העראַב,
דאָס דוא ערפֿאַהרען קעננטעסט, ווער דען ווינד
פֿאַסטעט אין זיינע פֿויסט,
ווער דיא וואַסער היילטעט אין איין געוואַנד,
ווער פֿעסט געשטעלט דער ערדע גרענצען,
וויא ער היעס, וויא זיין זאָהן זיך נאַנטע?

* * *

(ה) דיא וואַרטע גאַטטעס זינד געלייטערט,
ער איזט איין שילד אַללען, דיא אויף איהן פֿערטרויען.
(ו) זעטצע זיינען וואַרטען ניכטס הינצו,
ער ווירדע דיך שטראַפֿען ווען דוא דאָדורך פֿעהלטעסט.

* * *

(ז) צווייא ביטטען האַבע איך אַ גאַטט אַן דיך,
פֿערזאָגע מיר זיא ניכט, זאָ לאַנג איך לעבע.
(ח) אַבערגלויבע אונד אונגלויבע האַלטע גלייך פֿערן פֿאַן מיר,
בעשטיממע וועדער אַרמוטה נאָך רייכטוהם מיר,
בעשיידע מיר נור מיין טעגליכעם בראַד.
(ט) איך קעננטע איבערמיטהיג ווערדען, גאַטט לייגען,
אונד פֿראַגען: „ווער איזט דער עוויגע?“
אַדער דורך נאָטה צום דיעבשטאַהל פֿערלייטעט
ווערדען,
אונד מיך אַן דען נאַמען גאַטטעס פֿערגרייפֿען.

* * *

פֿער=

התורה צוה — ולכן יראה
לישנחסר ה"א השאלה, כמו
כי עתה לא רנתה מנה
בפלגשים (שמואל א' י"ד ל')

שעורו הכי, ועוד רבים
כמוהו (עיין מבלול לרד"ק),
וכן הכוונה כאן הכי בער
אנכי וגו', כלומר לא נוסל
אנכי מיתר החכמים, אך
בכל זאת לא למדתי החכמה
הזאת אשר על ידה אמלח
דעת דברים קדשים, והמה
חקי הטבע, ומקור הנריא',
אשר המה נעלמים מעיני
כל חי. (ד) מי עלה שמים,
הרי מקרא מסורס, ושעורו,
מי זה עלה שמים וירד, כי
תדע ממנו מי אסף רוח וגו'.
מי צרר מים, הכוונה על
העבים אשר כפי הראות
יעטפו המים כשמלה. מה
שמו ומה שם בנו, הנוכח
כדעת הרלב"ג שהכוונה על
הסבות הקרובות אל הסבה
הראשונה, כיגם אה נפלאו
ממנו. והנה פה נשל' החלק
הראשון מדברי לאיתיא, ולח
נודע אס המעתיק הראשון
עמד פה מאיזה סבה מן
הסבות (כי אין אן לספק
שהמליך הרחיב עוד דבריו)
או אס בלוק העתים אבדו
וספו יתר דברי המעתיק,
והמאספס האחרונים לא
מלאו לפניהם יותר ממה

שבתו' כאן. (הו) כל אמרה, המשכיל בעיניו יראה, כי בשני פסוקים האה תרפינה כנפי רוח המליכה,
ואך מעט יתנשאו עוד מעל ההגדה הפשוטה, גם כל המאמרים כבר נמלאו במקו' אחר, אס ככתנס
ובלשונם או לפחות לפי תוכן ענינם (תהלי' י"ח כ"א, דברים ד' ז' י"ג ט'), ולכן גזרתי אומר, ששני
הפסוקי' האלה אוכל יסדס והוא לא הגיע למעלת לאיתיא אל בלחות הלשון ורוממת המליכה, והנה
המאמרי' האה לבדס המה לא יתקשרו לא לפנים ולא לאחור, ולזה נתתי רוח בנייהס. — ונכזבר,
כוונת הססוק לדעתי אל תוסיק על דבריו, כי ע"י שתוסיק, תכוא לידי טעות, (כי כן הורחת כוזב
על ההטעמה (טייטען) עיין ספר המלים להחכם געזעניוס), שתעשה הטפל עיקר, והעיקר טפל,
ובמו שאמרו ז"ל אל תוסיק בשביל שלא תגרע, ואז יוכיחך ה'. (ו ח ט) שהיט שאהי, מכאן עד פסו'
י' הוס החלק השני ממליכות לאיתיא, ובו ישאל המליך מאת ה' שתי שאלות, והמה, להסיר משנו הדברים
המניעים זכות הדעות ובשרון המדות, וכל שאלה תכלול שני ענינים מתנגדים, כי שאל הוא
האמונה בדבר לא הוא (אכעדגלויבע) ודבר כוזב הוא אשר יכחש האמת (אונגלויבע), וא"כ הנה
מקבילות אשה אל אחותה אל הראש והעושר, כי השוא והכוזב המה היתרון והחסרון באמונת
הכסף כמו הראש והעשר בקניני הגוף, והנה באר הרע אשר יסובב מראש ועשר ולא הוכיר מתולדת
שוא וכוז, כי ראש ועשר אינם בעלמס רע מוחלט, אך מלד מה שיסתעף מהס המה רעים, אולם
שוא וכוז משתסס כס, והכץ. — פן אשבע, כענין וישמן ישרון ויבעט ויטש קלוה עשהו
(דברים ל"ב ע"ו). והששו' יש אלהי, להשבע צו לשקר. אל

שם אלהי להרגיל להשבע
 בו לשקר: (י) אל תלשן
 עבד. אל תמסור דין על
 עבד ללעוק עליו להקב"ה
 ואפילו הוא רשע אשר אביו
 יקלל וכל התועבו האמורו'
 כאן בווראיה לדבר מהושע
 בן בארי כדאיתא בפסחים
 בפ' האשה שהלשין את ישראל
 ואמר החלים' באומ' אחרת
 אמר לו הקב"ה קח לך אשת
 זנונים (הושע א'): (יג) דור
 מה רמו עיניו. זה גסות
 הרוח: (יד) דור חרבות
 שינוי החינוכות: ומאכלו'.
 סכינים: מתלעותיו. שני
 הפנימיות: (טו) לעלוקה.
 מנחם פתר לעלוק' כמשמעו
 למדנו שהיא ערבי והפותר'
 אומרים שהוא לשון שאול
 ומורד וכן במדרש תלים
 למדנו כן שפותר שתי בנות
 גן עדן וגהינם זו אומרת
 תנו לי לדיקים וזו אומרת
 תנו לי רשעים: ארבע לא
 אמרו הון. הרבה יש לנו:
 (טז) ועובר רזס. תשמיש:
 (יז) ליקהת אס. לקמטיס
 הנקבלים ונקחים בפני אמו
 לשון יקהת עמים (ראשית
 מ"ט) קבולת עמים והיו"ד
 כמו יפעת ויעלת חן ויקרוה.
 לשון תנקר נקרת הכור
 (שמות ל"ג) סורי"ר בלע"ז
 יבא העורב שהוא אכזרי יגל
 בניו ויקרוה ולא יאכלנה
 ולא יהנה בה ויבא נשר
 שהוא רמני על בניו
 ויאכלנה ויהנה בה. העורב
 אכזרי

(י) אֶל-תִּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל-אֲדֹנָיו
 פֶּן-יִקְלֶלֶךָ וְאַשְׁמַתָּ:
 (יא) דֹּר אָבִיו יִקְלֶל
 וְאֶת-אָמוֹ לֹא יִבְרַךְ:
 (יב) דֹּר מְהֹר בְּעֵינָיו
 וּמִצְאָתוֹ לֹא רַחֵם:
 (יג) דֹּר מְהִרְמוֹ עֵינָיו
 וְעַפְעָפָיו יִנְשְׂאוּ:
 (יד) דֹּר וְחַרְבוֹת שָׁנוּ
 וּמֵאֲכָלוֹת מִתְּלַעְתְּיוֹ לֹאכֹל
 עֲנִיִּים מֵאָרֶץ וְאֲבִיוֹנִים מֵאָדָם:
 (טו) לְעֹלֹקָה וְשֵׁתִי בְּנוֹת הַיְבוּדָה
 שְׁלוֹשׁ הֵנָּה לֹא תִשְׁבַּעֲנָה
 אַרְבַּע לֹא-אָמְרוּ הוֹן:
 (טז) שְׂאוֹל וְעֶצֶר רָחַם
 אֶרֶץ לֹא-שָׁבַעָה מַיִם
 וְיֵאֵשׁ לֹא-אָמְרָה הוֹן:
 (יז) עֵינַי וְהִלְעֵג לְאֲבֹתַי לִיקָהֶת אִם
 יִקְרוּהָ עֲרִבֵי-נַחַל
 וַיֵּאכְלוּהָ בְּגִי-נֶשֶׁר:
 אדוניו קרי. ב' זעירא. שלשה

ב א ו ר

(י) אל תלשן, כבר העירותי במכוא הפרשה, כי הוא מאמר אוכל ולכן עומד לבדו, ואין לו
 תנור כלל. ואשמת, כלומר שלא תהיה קללת חנם אשר לא תבוא, אבל תחל עליך, כי אתה
 אשמת. (יא) דור אביו יקלל, מכאן ועד סוֹק י"ז הוא החלק השלישי מדברי לאותיאל, מן
 י"ח — ט"ו יועק חמס על דור עקש ופתלתול, ואח"כ יזכיר את אחרית' כי מרה היא, כאשר
 אבאר. לא יברך, כבר אמרתי כמה פעמים, כי במלילות העברית לשלילות המיוז יתר עוז
 מן המיוז ההתנגדו' (דחו נעגחטיפע פֶּחֶץ פֶּחֶזיטיפען גיבט מעהר נחכדרוק, חֹלם דחז חפירחחח
 טיפע דעם ענטגענגעזעלטען) כמו יסי ראוֹבֵן ואל ימות (דברים ל"ג') ורבים כמוהו, ולזה נשאר
 כאן

משלי ל

באור עט

(י) פֶּעֶרְלִימוֹדֵעַ נִיבֵט דַּעַן דִּיעֵנֶעַר בִּיּא זײַנעם הַעֲרָרִין, עַד מַעֲטֵעַ דִּיר פֶּלֹכֶען אֹנֵד דּוּא הַעֲטֵטֶעֱט עִם פֶּעֶרְשׁוֹלֵדֶעֱט.

* * *

(יא) וּוְעָה דַּעַם גַּעֲשַׁלְעֵטֶע, דַּאָּ זײַנען פֶּאַטֶער פֶּלֹכֵט, זײַנע מוֹטטֶער נִיעֲמַאֲלַם זַעגנֶעט.

(יב) אִיִּין גַּעֲשַׁלְעֵט, דַּאָּ זײַן רִיִּין דִּינֶקֶט, אָבוּאָהֶל עִם פֶּאָן זײַנעם אֹנֵפֶלֶאֲטֶהֶע זײַךְ נִיבֵט גַּעֲוֹאֲשַׁען הַאָּט.

(יג) הֵאָּ! וּוִיּא פֶּרַעַךְ דִּיעוּעַם גַּעֲשַׁלְעֵט אֹמְהַעַר בִּלִּיקֶט, וּוִיּא שְׂמִאָלֶץ עִם זײַנע וּוִימִפְעֶרֶן עֶרְהַעֲבֵט.

(יד) אִיִּין גַּעֲשַׁלְעֵט, דַּעֲסֶען צַעֲהַנֶּע שׁוּעֶרְדֶּטֶער, דַּעֲסֶען סַעַן שְׁנִידֶעֲצַעֲהַנֶּע מַעֲסֶעַר זײַנֵד,

אֹם דִּיא אַרְמוֹעַן פֶּאָן דַּעַר עֶרְדַּע, דִּיא דִּירֶשְׁטִיגֶען אִיִּים דַּעַם מַעֲנַשְׁעֵנֶגֶעֲשַׁלְעֵטֶע הִינוּעַג צו טוֹלְגֶען.

(ט) (פֶּיר זָאָלְבֶּע) הַאָּט עֶלֹקָה¹ צוּוִיּא טַעֲטֶעַר, „גִּיב הַעַר! גִּיב הַעַר!“ הִיִּסֶען זִיא —

דַּעַן דֶּרִיּא דִּינֶגַע וּוְעֶרְדֶּען נִיעַ זַאָטֶט, אִיִּין פֶּיעֶרְטֶעֱט זַאָט נִימְכֶער: „גַּעֲנוּג.“

(טז) דִּיא הַעֲלֵלֶע אֹנֵד אִיהַר גֶּרוּזֶאֲמֶער בַּעֲהַעֲרֶרְשַׁעַר, דִּיא עֶרְדַּע, דִּיא נִיעַ דַּעַם וּוַאֲסֶעֶרֶם זַאָטֶט וּוִירְד,

אֹנֵד דַּאָּ פֶּיַיעַר, דַּאָּ נִימְכֶער זַאָטֶט: „גַּעֲנוּג.“

* * *

(יז) אִיִּין אִיִּינֶע, דַּאָּ דַּעַם פֶּאַטֶנֶרֶם שְׂפֶאָטֶטֶעַט, דִּיא אַלְטֶערְנֶדֶע מוֹטטֶער נִיבֵט אַבְטֶעַט,

מַעֲגֶען דִּיא רַאָבַעַן דַּעַם טַהֲאָלֶם אֹיִסְהַאָקֶען, אֹנֵד דִּיא יוֹנֶגֶען אַדְלַעַר צַעֲרַפֶּרֶעֲסֶען.

* * *

¹ עֶלֹקָה אִיִּיט זײַגֶענְטִיךְ דַּעַר זַאָגֶענְאָנְטֶע בֹּזֶטִיגֶער (וּוּוּוּפִיר), הִיעַר וּוִירְד עִם חַלֵּם זִינְכֵילְד דַּעַר הַעֲזֵעַ גַּעֲנָחֶוּטֶען.

כאן המדרגה (דיוטטייג) ונגד, ולהמתיק המליצה כל"ח הוספתי מלת (ניע) וזהו (יג) ועפעפיו ינשאו, תרגמתי כדעת רוב המפרשים שהוא נרדף עם רוס עינים, ומה שאמר השל"ה הרא"א, כי נשא עין בעברי מורה תמיד על סקיזח עין, או על תחלת בהכנעה ולא על גאווה (עין בדבריו), הנה אין מזה ראיה כלל, כי כאן הסעל נופעל שהוא במקום התפעל, ואזיורה על הרוממות. (יד) מתלעותיו, תרגמתי כדעת החס"ם געועניוס בספר המלים שלו, עין בדבריו בערך מתלעות שהניח עוד דעות אחרו'. לאכול עינים, שער הכתיב לאכול מארץ עניים ואביונים מאדם. (טו) לעלוקה, תרגמתי כדעת חס"ם אחד שמוסב למעלה, כלומר להדור הזה ערוך מאתמול תפתה, כי מלת עלוקה, אס"גם היא תור' על השרץ המוכן (בוטש עגעל) בכל זאת כבר הסכימו רוב המעתיקים והמפרשי', כי כאן הוא אס"ם מושאל לארץ תחתית, וכו' ימננו המאמרים היטיב, כי אחרי שהזכיר עלוקה אשר שתי בנותי' יאמרו תמיד הנה הנה, עלה ברעיונו גם יתר הדברים שלא ישבעו, ואמר שלש הנה וגו', ופסח כמה דסיים. (טז) שאול ועצר רחם, הנה עולר עומד במקום שנים, ובתשלמו, ועולר עולר רחם, ויהיה עולר הראשון מענין מעולר רעה ויגון (תהלים ק"ז ל"ט) שהוראתו מושל אבירי, והשני מענין המנוע, כדעת המפרשים, ורחם הוא מקור מן ארחמך (שם י"ח ב') שהוראתו אהבה ורחמים, וירמוז המליץ בזה על מלך בלכות ומושל שאול. אשר לא יחוס ולא יחמול, ואולי הזכיר בעבור זה מים ואש כי תארי השאול פעם כמקום נחלי בליעל שוטפים בגבולו, ופעם כאש אוכלת סביב. (יז) עין חלעג לאב, גם השאול הזה כאשר אמרתי הוא מפי אוכל ואין לו המאך כלל אל הקודם ומאזר. ליקחת אם, הלכתי בעקבות דעת רש"י, וכן דעת המתרג' הנאמן הרמב"ם על פסוק ולו יקחת עמי (בראשית מ"ט י') שזרש יקה יורה קבון ואסיפה ע"ש, ורד"ק אמר שיקה הוראתו משמעת וקבול המורה, והוסיף, כי כן דמה רבי יורה המלה הזאת כל' ערבי בענין הזה עכ"ל, וכדברים הא' כתב החס"ם געועניוס בספר המלים שלו, והכשדי תרגם קזיזותא (והוא הזקנה) וכן תרגמתי. ויאכלוה בני נשר, המונה כי האיש הזה ראוי לתלות על העץ ותהיה נבלתו מאכל לעוף השמים. הנה

אכזרי הוא כמו שנאמר (תלים קמ"ז) ולבני עורב אשר יקראו והנשר רחמני שנאמר ישארו על אברתו (דברי' ל"ב) : (יה) נפלאו ממני. נכסו מחלפו מעיני ואיני יודע להיכן הלכו שממהרין להסתרמן העין: (ב) אלהה. לשין נקיה דבר הכתוב: ומחטה. כוסה פיה למטה כדכתיב כאשר ימחה הגלחת מחה והסך על פניה: (כה) שממית. ארגז"א בלע"ז: ובידי'תתפס. צידה היא אוחו' ומתדבק' בנותלי'

באור

(יה יט) הנה היה מדרך בני קדם לחוד חדה במשתה רעים, ומעשה שמסון לעד, והיה למשל איש אחד אומר שלשה המה נפלאו ממני, וארבעה לא ידעתים, ועל הקרואים הי' למנוח אשר הדבר — או שהממשל פי' שלשה הראשונים, ועל הנועדי' הי' למנוח הרביעי. ומתוכן ענין המדה הזאת נראה, כי נאמרה במשתה היין ביום חתונת איש אחד, ומעתה אשים לדרך הנאור פעמי שלשה המה, נטיתי לדעת הראש"ע (אם גם לא בפי' חוכן הענין כאשר ירא' המעיין), שהכוונה, כי תכלית ארבעה הדברים האלה נעלמה, כי לא ידע איה יוליכו. דרך הנשר, היא עצמו כל ידע אן ימות, וכן דרך נחש, כי מדרכו להשליך ענמו משן סלע עד למרחוק, ועלי כור, שעורו מע לי כור, ונחמר"ם השמוש כדרכו, וגם דרך אניה נעלמה, כי כל נדע

(יח) שלשה המה נפלאו ממני

וארבע לא ידעתים:

(יט) דרך הנשר ובשמים

דרך נחש עלי צור

דרך אניה בלבים

ודרך גבר בעלמה:

(כ) כן ודרך אשה מנאפת

אכלה ומחטה פיה

ואמרה לא פעלתי און:

(כא) תחת שלוש רגזה ארץ

ותחת ארבע לא תוכל שאת:

(כב) תחת עבד כי ימלוך

ונבל כי ישבע לחם:

(כג) תחת שנואה כי תבעל

ושפחה כי תירש גברתה:

(כד) ארבעה הם קטני ארץ

והמה חכמים מחכמים:

(כה) הנמלים עם לא עז

ויכינו בקיץ לחמם:

(כו) שפנים עם לא עצום

וישימו בסלע ביתם:

(כז) מלך אין לארבה ויצא חציץ כלו:

(כח) שממית בידים תתפש

והיא בהיכלי מלך:

שלשה

וארבעה קרי

אנה יוליכנה הרוח, וכן דרך גבר, אם ירצה לארש לו עלמה מי יגיד לו אם תאנה האשה אם אין? וגם אם יבליק ה' את דרכו ויראה עמה טובה או לא ואך רעה תביא אל ביתו. (כ) כן דרך, טאמר

(יח) דרייער דינגע ציעל איזט מיר אונבעקאנט ,

דאז פֿיערטע קאן איך ניכט בעשטימומען

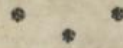
(יט) דעם אדלערס פֿלוג אין לֿפֿטען ,

דער שלאַנגע וואורף פֿאָם פֿעלוען ,

דעם שיפֿפֿעם צוג דורכ'ס מעער ,

אונד דעם כאַנגעס גאַנג , ווען ער אום דיא יונג .

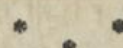
פֿרויא ווירכט .

(כ) דיא אַרט דער בוהלערין איזט ,

זיא געניעסט , ווישט זיך דען מונד —

אונד שפּריכט : „איך האַבע ניכטס איבלעס געטהאָן“ .

(כא) אינטער דרייא דינגען ערבעכט דיא ערדע ,

דאז פֿיערטע קאן זיא ניכט ערטראַגען .

(כב) אונטער אינעם שקלאַפֿען , דער צור רעגיע זונג קעממט ,

אונטער דעם ניעדערטרעכטיגען , דער זיך נור פֿאָם

שטרייטע זעטטיגעט .

(כג) אונטער איינער האַסכענסווערטעהן , דיא צור עהע

געלאַנגט ,

אונד איינער שקלאַפֿין , דיא איהרע געביעטערין

פֿערדרענגט .

(כד) פֿיער דער קלייטטען טהורכען אויף ערדען , זינד דורך

איהרע קלוגהייט אויסגעצייכעט .

(כה) דיא אַמייזען , איין שוואַכעס פֿעלקבען ,

שאַפֿען זיך אים זאָמכער איהרע קאָסט אָן .

(כו) דיא בערגמייזע , איין אַהנמעכטיגעס פֿעלקבען ,

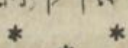
בויען אים פֿעלוען איהרע היוזער .

(כז) דיא היישרעקקען האַבען קיינען אַנפֿיהרער ,

אונד ציעהען דאָך אין שאַארען אויס .

(כח) דיא שפּינגע וועכט מיט איהרע הענדען ,

אונד וואָהנט וויא אין קניגליכען פֿאללעסטען .

דרייא

צפוי עלמו, והוא משל
הזוני, ומלת כן אינה נמשך
למעלה, אך מוסב על אכלה
ומחזה, כלומר כן הוא
דרכה שאכלה וגו', ואין
להאריך. (כא) החת שלוש
הוא החלק הרביעי ממלכות
לאיתחיל, ונמשך עד פסוק
ל"ג. (כב) ונכל כי ישבע
לחם, לדעת כל המפרשים
לא ישמור המליך מה ערך
המדרגה (דיוט טפוייגערונג)
כאשר יבין כל משכיל. לכן
אמרתי, כי לחם הוא מענין
מלחמה, כמואז לחם שערי'
(זופטי' ה' ח') והכוונה על
המושל האויב מלחמה ידו
בכל ויד כל בו, וישנע אך
מלחם. (כג) כי הירש
גברחה, המליך כוון פה על
שתי הורא' של ירש יחדיו
מענין ירוש' וגם שלוש
וגירוש. (כד) הנמליה,
זו אחת מפליא'תמי' דעות
איך הנמל' החלוש' עד מאוד
תשא מאז כזדה ממנה,
וחכמי הטבע יסזוממו
איך תשכיל במלאתה,
כודע. (כו) ששנים,
תרגמתי כפי העתקת השל'
הרא"א, כי עמו הסכימו
רוב המעתיקי' וגם החכם
געזעכיוט, שהיא החיה
הנקרא' נל"א (בערגזוויז,
טפרינגזוויז) או (טפרינג-
הזע) והמה יסכנו יחדיו
בזכרה, וידעו לחפור
בגליהם מחילות בעפר,
ולבנות להם מלור מסביב
(איינע פֿעלֿטאָנלונג). (כז)
מלך אין לארבה, אף שאין
מלך לארבה אשר יוליאם
ואשר יוליאם, בכל זאת ילאו
בנדוד כמלומדי מלחמה,
וחזן הוא מענין קצ'ה כלומ'

חלק לחלקים (טרופפויזיע). (כח) שממית, לדעת רוב המפרשים פירושו שהוא העכביש (טפיינגע).
החפשי, הכשדי תרג' דמסכנה בידיה כלומר תארוג, כי שרש תפס נרדף עם אפז, וכאמר חפוש
זהב (איינגעפֿאָססט) (חבקי' ב' י"ט) כמו אפז זהב (מלבי' ח' ו' י') ולכן יורה על ארבי', שאחזין
החוט ביד, והכוונה כי השממית תארוג בידיה מעשה ידי אומן, והיא יושב' בביתה, ככהיכלי
מלך

בכיתלוי: (כט) מטיבני לעד.
 הולכים ומלכתי בגבורותם:
 (לא) זרזיר מתנים אותי.
 לא ידעתי מהו ולפי המשמע
 היא זיה תשיש' מתני': ומלך
 חלקים. לא ידעתי מה הוא
 לפי פשוטו. ומ"א פותרין
 ה' פרשיות אלו של ארבע
 ארבע דברי' כנגד ד' מלכיו'
 לפי שנתאמה ממלחן על
 ישראל בעון שעברו על חמשה
 חומשי תורה הזכיר חמשה
 פ:מים: [טו] שזול ועולר
 רחם. שזול מלכות בכל
 שנאמר בני' הרזיב כשזול
 נפשו (זכקוק ב') ועולר רחם
 זו היא מדי שנימיהם עלרו
 רחמים מישראל שנאמר
 להשמיד להרוג ולאבד
 (אסתרג'): [כא] רגזה ארץ.
 ח"י: [כב] תחת עבד. זה כ"ג
 שהיה עבד למרוך בלאדן
 וכחצ אגרותיו כדגרסי'
 בזולין: ונבל כי ישבע לחם.
 זה אשורוש שעשה משתה

(כט) **שְׁלֹשָׁה הַמָּה מִיִּטְיָבִי צַעַד**
וְאַרְבַּעַה מִיִּטְיָבִי לָכֶת:
 (ל) **לִישׁ גְּבוּר בְּבַהֲמָה**
וְלֹא יָשׁוּב מִפְּנֵי־כָל:
 (לא) **זְרִזִיר מִתְנִים אוֹתִישׁ**
וּמֶלֶךְ אֱלֹקִים עִמּוֹ:
 (לב) **אִם־נִבְלַת בְּהֵת־נִשְׂא**
וְאִם־זְמוֹת יָד לְפָה:
 (לג) **כִּי מִיץ חֶלֶב יוֹצִיא חֶמְאָה**
וּמִיץ־אֶף יוֹצִיא דָם
וּמִיץ אֶפִים יוֹצִיא רִיב:

דברי

ק"פ יום: [כג] שנואה כי תבעל. כנגד יון: ושפחה כי תירש גברתה. זה עשו שהי' לו לעבוד
 ליעקב ונהסך הדבר: [כה] הנמלים עם לא עז. זו בכל שנאמר (ישעי' כ"ג) הן ארץ כשדים
 זה העם לא היה: ויכינו בקין לחמם. כ"ג עשה כבוד אחד להקב"ה בימי מרוך בלאדן אשר
 שלח ספרים לחזקיהו וכתב בם שלם למלכא חזקיהו שלם לקרחא דירושלם שלם לחלפא רבא
 ונ"ג בותב אגרותיו היה ולא היה עם אותו היום וכשנא וספרו לו מה שעשו א"ל אלהא רבא
 קריתו ליה וכתביבתו ליה בסוף רץ אחר השליחה חזרו בשביל אותה מרוכה זכה למלכות הרי שהבין
 בקין לחמו כדרך הנמלה: [כו] שנים עם לא עלום. זה מדי ופרס: וישמו בסלע ביתם. שבו
 ב"המק: [כח] שממית בידים תתפש. זה היה עשו שנאמר והידיים ידי עשו (ראשית כ"ז):
 בהיכלי מלך. שנכנס להיכל מלך והחרינו: [ל] ליש גבור בבהמה. זה כ"ג שנא' (ירמי' ד') עלה
 אריה מסוככו: [לא] זרזיר מתנים. זו מדי ופרס שזרו מתניה' והרגו לבלשג ונטלו מלכות
 בכל: או תיש. זה יון שנקרא תיש שנאמר (דניאל ח') והנפיר השעיר הוא מלך יון: ומלך חלקים
 עמו. זו פרס שאמר אני ואפסי עוד אין נלכ לעומתו. חלקים אין עומד עמו: (לב) אם נבלת
 בהתנשא. אם נתנבלת ע"י חנך שחורשך (וגרפת) את עלגך סופך להנשא בדבר: ואם זמות.
 בלנך להתקוטע שים יד על פה ושחוק: (לג) כי מיץ חלב. כי כאשר תלך חמאה על ידי מיץ
 חלב ודם על ידי מיץ החוט' יותר מדי כן ילך ריב ע"י מיץ אפים של כעס. מיץ חקוטת
 פרומדור"א בלע"ז כמו (שופטים ו') וימץ על וגו'. ורבותינו פירשו אם נבל' עלמך על ד"ת לדרוש
 ולשאל ספיקותיך לרבך ואפילו נראית לו כשופט בלא לב סופך שתהא מנושא ואם זמות אם
 שמת זאם על פיך וחממת אותו ולא שאלת לו הכל סופך כשישאלך דבר הלכה תתן יד לפה ותאלם
 שלא תדע לענות בלום בו כאשר מיץ חלב יוליף חמאה כן מיץ אפים שרנך כועס כך שלא הבינות
 מהר ואתה מתנבל עליה סוף יוליף מפיך אחר זמן הלכות רבות והוראות:

דברי

(נט) דרייא וועזען האבען איינען פֿעסטען שרייט, דאָ פֿיערטע שרייטעט קיהן איינהער.

(ל) דער לעווע, דער מעכטיגסטע אונטער דען טהורען, ער ווייבט פֿאַר ניעמאַנד צוריק.

(לא) דאָ שטרייטראָם אונד דער באַק —

דאָן איין קעניג פֿאַן זיינעם פֿאַלקע אומגעבען.

(לב) ווירסט דוא בייא דיינער שטאַנדעסערהעוונג געלע, סטערט,

זאָ האַנדלע קלוג — לעגע דיא האַנד אויף דען כוונד.

(לג) דען מילך שטאַסען, גיבט בוטטער,

נאַענדריקקען, בלוט; אונד צאָרן רייטצען, שטרייט.

מלך, כלומר נחה ביתה
במלכות מחשנ'היכל מלך,
וכן תרגמתי. השלם רבי
איצק אייכעל אמר שאף אס
השמית היא בריה קטנה,
אשר תתפש אותה בידים,
ובהיותה בחדר איש המוני,
בכל ישיגה ומיתנה,
החכימה לתקוע אהלה
בהיכלי מלך בנין גבוה,
חדריו רבים, לא ישיגה
הרודף כי אס בעמל, ותמלט
מזמתו, עד כאן לשונו,
ותרגם: (אונד דוא טפינגע,
דיא דוא וויט דען הענדען
גרייפֿען קהנגסט, זיא העוט

יך חין קעניגליכען פֿאַלעסטען אַוויץ); וְאִנְכִי עֹזְבֵתִי אֶת הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, יען כי מלבד שהוא
יתנגד למליכות, ונודע הוא, כי הרמזים האלה רבו כמו רבו באהלי דלים, ושם נטח
ישכנו ואין מחריד למו, ועל המעט ימלאו בהיכלי עונג, כי שם יטאטאו אותם
במטאטא, הנה מלבד זה לא יהיה המזל דומה ממש לשאר חכמים מחוכמים אשר זכר, שיש
להם חכמת מלאכתי (קונסטיון), באשר יבין כל משביל. והראב"ע אמר שהוא החיה בדמות
אדם, קוף (פפֿע), וידוע כי היא תוכל להשתמש בידיה כבני אדם והשרים יוכלו אותן בהיכליהם
לשחוק בהן, וכבר מזינו כי המלך שלמה הביא באני יהוה זיש קופים (מלכים א' י' כ"ב), ולפ"ז יתורגם:
(דער פֿפֿע, דער וויט דען הענדען פֿאַססען קאָן, ער ווירד חין קעניגליכען פֿאַלעסטען אַוויפֿגע.
נחֿווען). (לא) וְרוּרִיד מַחְנִים, רבו המפרשים בתרגום המלה הזאת, אולם יען רובם הסכימו
כי זוריר הוא מענין חגורה וחבוש, לכן הלכתי בדרך המעתיקים שהוא הסוס המוכן למלחמה חבוש
מתנים. או חיש, לדעת רבי יונה מלת או במקום וי"ו הזכור, כמו ותיש (בן מלך). ומלך
אלקום, תרגמתי כדעת החכם געוועניוס בשפר המלים שלו, שאלקום מלת ערבית, כי קום הוא
העם ואל הוא יחס הידיעה הערבי (דער ערשטיגע ערטיקען), כמו אבני אלגביש (יחזקאל י"ג
י"א) ועוד כמוהו, וגם הכשדי תרגם: ומלבא דקאים ומללל בית עממיה ע"כ, והכוונה מבוארת,
כי המלך האהוב לעמו הוא ילך לבטח, כי המה יסובכוהו. (לב לג) אִם נִבְלַח בַּהֲתַנְשָׂא, החתימה
הז' היא באשר אמרנו מפי אובל והיא ענין בפני עצמה — ולדעתי הוא מוסר השכל לכל איש אשר
יעלה מעלה על צמתי הכבוד שיאטים אונז משמוע את זלות בני אדם אשר יתרוהו כדרך ההמון לתת
דופי בכל איש אשר פתאום יתגשא; ושעור הכתוב, אס בהתנשא נבלת, אז אס זמות, כלומר אס
תהיה איש מזמות וחכם, תשים יד לשה ולא תרבי את ריבך, כי עוד תבוא העת ויכירו כל העם
כי לך יאחה הגדולה; ואולם אס עתה תחפין לנקום את נקמתך באנשים אשר דברו סרה
עליך, אך ירבה ריב ומלה, כי מיין אפים יוליף ריב.